

Lukas kardab algatada koondamist

Enno Tammeri
intervjuu
haridusminister
Tõnis Lukasega

Telesaate jaoks võlur Wolandit mängiv haridusminister Tõnis Lukas rõhutas, et kuigi õpetaja palk jääb Eesti keskmisele alla, on see paljudel juhtudel maakonna keskmisest kõrgem. Erandiks olid esimese poolaasta andmeil vaid Tallinn ja Harjumaa, kus õpetaja palk jäi alla kohalikule kõrgele keskmisele. RAUNO VOLMAR

Püüdsin üle tüki aja saada värsket ja uudislikku intervjuud, sest just reedel ehk tänase ajalehe ilmunise ajaks tuleb kokku haridusfoorum ning viimistleb Eesti haridussüsteemi arengu kontseptsiooni. Hakkasin lugema arutusele võetavat 35-leheküljelist kontseptsiooni. Hirmus igav hakkas, need leheküljed tunduvad rohkem haridusametnike eneserahuldamise vormina.

Uudislikkus ikka jääb, sest ega haridusfoorumil hakata seda pikka ja raske teksti otsast peale ette lugema. Keskendutakse mõnele vaidlusele. Näiteks hariduspiirkondade loomisele, kõrghariduse rahastamisele ja neid on veel.

Elevust peaks jätkuma piisavalt. Igav täna küll ei saa olla.

Ei tea, kahju neist, kes kokku tulevad. Nad vist peavad 35 lehekülge läbi lugema.

Kutsutud on kahtlemata ise hirmus huvitatud sellest, sest nad ei saa ju kaasa rääkida, kui ei ole läbi lugenud.

Aga usun, et nii nagu meie kahekesi tahaks, tuleb ka saalist ettepanekuid muuta tekst märksa rahvalikumaks ja lühemaks. Kuid arutluse alusena täidab see kindlasti oma rolli.

See ei ole ametnike eneserahuldus. Sest algatus pärineb ikka nii-öelda ühiskondlikus korras haridusfoorumilt. Loomulikult ministeerium hakkas teksti täiendama. Ning valmis ühistekst.

Ironiseerin, sest põgusal lugemisel on see küll kui paber paberi pärast. Mis meeldis, oli lause: “Eesti hariduse suurimaks puuduseks on haridussüsteemi suletus ning suutmatkus paindlikult reageerida ühiskonna, sealhulgas tööturu kiiresti muutuvatele vajadustele.” Rohkem nagu igapäevamuret ei leidnudki.

Aga see on ka piisav.

Te võite ju igasugu kontseptsioone välja töötada. Kuid tegelik elluviija on õpetaja. Ja õpetajail oleks põhjust teid ikkagi siunata. Õpetajate palk on nii nür, et mulle surgatas, miks mitte teha nagu politseinikega: koondame kolmandiku jagu ning kolmveerandil tõstame palka. Lukas võiks algatusega esineda.

Õpetajate palgafondi üldmaht jääb järgmisel aastal samaks, paari lisatuga kasvatame seda, mis annab põhjust rääkida hästi pisikesest tõusust. See hästi pisike tõus tähendab, et ei ole võimalik üldiselt tõsta kõigi õpetajate palka.

Ja see on valus, ka mulle, kes ma ministrina tulin lubadusega, et õpetajate palk tuleb viia keskmisele tasemele. Ma ei ole seda jooni jätnud.

Hakkame kavandama 2001. aasta eelarvet ning olen juba peaministrile esitanud selge taotluse, et õpetajate palgad on 2001. aasta prioriteet.

Kui te surute peale võrdlust politseisüsteemiga, siis need ei ole võrreldavad. Esiteks on tsentraliseerituse aste täiesti erinev.

Teiseks – ei ole võimalik mõõta politseiniku igapäevaseid toiminguid sel määral kui õpetaja toiminguid. Õpetaja töö on õppekava ja tunniplaani raamides nii täpselt määratletud, et kolmandikku õpetajaid ei ole võimalik lahti lasta.

Miks?

Taotlus on, et õpetada võib ainult inimene, kel on vastav kvalifikatsioon vastaval erialal. Juhul, kui osa õpetajaid lahti lasta, siis isegi suurtes linnades, aga kahtlemata eriti maal tekib seis, kus mõnd ainet peaks õpetama teise aine õpetaja.

Võibolla ta oskab seda ja võibolla isegi päris hästi, kuid tal ei ole vastavat kvalifikatsiooni ning nii läheb meil süsteem teistpidi sassi.

Selleks et õppekava täita, on vaja teatud hulk õpetajaid. Kui võtta praeguse normkoormuse järgi, siis võrreldes teiste riikidega on õpetaja kohta liiga vähe õpilasi.

Aga tegelikult annab keskmine Eesti õpetaja üle normkoormuse tunde juba praegu. Nii et varu ei ole väga palju.

Ma võin ju aru saada, et te ei suuda järgmisel aastal õpetajal palka tõsta. Aga kuulutage selgelt, et teete seda 2001. aastal. Aga mitte nii, et kõigil kohe automaatselt tõuseb. Vaid et tööpooldest on enne väga tihe sõel, atesteerimine ja osa võib kaotada koha ning palk tõuseb vaid parematel.

Lapsevanemana ma ju tunnetan, et koolis vohab rohkem kehvast kui hädust. Ja üks põhjusi võibki olla selles, et ei tule noori peale. On ju absurdne, kui 70–75-aastane õpetab mürsikuid või teismelisi.

On, ning seda maal rohkem kui linnas. See on piirkonniti erinev, kuidas noored kooli õpetajaks minna tahavad. Linnades, eriti Tallinnas on ju sedagi, et noored otsivad õpetajatööd, aga ei saa, sest koolid on komplekteeritud...

Muidugi ei saa, sest kool kas mugavusest või mõnel muul põhjusel on rakendanud nii-öelda vana kogenud kaadrit. Ja kui 70-aastased mutikesed, vabandust väljenduse pärast, kohta kinni hoiavad, ei tahagi noored õpetajaks hakata.

Väljendiga “mutikesed” ma küll ei ühine. Aga olen ka varem toonitanud, et noore õpetaja koolitoomine on minu südameasi.

Väidan, et on koole, kus tegelikult noorel õpetajal oleks kohta, aga vanu hoitakse kohtadel omavahel väga harjunud ja kaua kokku töötanud juhtkonnalt. Lihtsalt hoitakse ametis, mis siis et tal ei ole isegi vastavat kvalifikatsiooniga.

Mis tähendab, et noor kvalifitseeritud õpetaja ei tarvitse pääseda kohale. Katsume noorte jõulisema toomisega kooli kuidagi seda seisu murda.

Kuidas “me” neid noori õpetajaid jõulisemalt tooma hakkame?

Haridusministeeriumil peaaegu puudub võimalus kontrollida õpetajate koosseise koolides. Atesteerimine ning töölevõtmine on kohaliku omavalitsuse kontrolli all.

Me saame ette öelda normatiivid ning järelevalve kaudu vaadata, kuidas neid ellu viiakse. Aga ministeerium ei saa mõjutada konkreetset protsessi õpetajate valikul.

Ma ei mõtlegi, et Lukas hommikust õhtuni helistab ühest koolist teise, et võtke see või teine ametisse. Kuid Lukas ministrina saab märkida kindla suuna, et noor õpetaja tahaks koolis töötada ning et ta ka vastu võetakse.

Just nimelt, et tahaks. Ka väikeste võimaluste puhul oleme püüdnud esimesi samme astuda.

Näiteks järgmisest õppeaastast saab aasta koolis töötanud noorempedagoog juba taotleda pedagoogi järku ehk tõusta palgaastmestikus kõrgemale. Praegu peab ta töötama kolm aastat, enne kui vastava taotluse võib esitada.

Suuremad sammud sõltuvad sellest, millal ja kuidas saab luua hariduskapitali, noore õpetaja stardikapitali. Raha taga seisavad need sammud kinni.

Aga kõik oleneb ju ka koolist. Tean kindlalt, et osa koole otsib aktiivselt endale noori õpetajaid, kuulutab konkursse ja nii edasi. Osa ei tee midagi.

Millise rõhuasetusega küsimus üldse püstitada: kuidas tuua noori või kuidas saada vanad eest?

Olen nõus, et vanade õpetajate koolishoidmine ei tohi olla sotsiaalhoolekande programm. Kui vanem õpetaja on heal tasemel, võib kool ta palgata ja, miks mitte, kui tegu on heade õpetajatega. Kuid palkamist ei saa põhjendada, et pension on nii väike.

Minu hinnangul teeb see õpilastele halba, kui hoitakse harjumusest või kaastundest mõnd vanemat õpetajat koolis.

Aga ei tohi unustada, et kindlasti on väga palju väga häid vanemaealisi õpetajaid, kes on teistele eeskujuks ja kellelta noor õpetaja ei harjuks ka kollektiivis.

Kindlasti on. Kindlasti on mõni nii hea kuni surmanigi. Kuid samas ei saa surm olla eeldus, et alles siis vabaneb nooremale inimesele õpetajaakoht. Me oleme ju peaaegu ühte meelt. Niisiis, soovitan, kuulutage aga välja, et läheb räigeks atesteerimiseks, et õpetajate arv väheneb....

Õpetajate arv väheneb niikuinii. Koole pannakse kinni, sest laste arv jääb väiksemaks.

Õpetajad koonduvad suurematesse koolidesse, päris mitmes kohas, kus õpilaste arv väiksem, nii 20–30 ringis, sulgevad omavalitsused koole.

Nii et see protsess käib niikuinii. Vägisi ei ole vaja midagi ette võtta.

Ei surugi peale, et vägisi. Surun võimalust, et iga neljas peaks kõrval astuma ning seeläbi järelejäänud kolm saavad märgatavalt suuremat palka. Politseinikega tehti seda liiga rohmakalt ja vägisi, seepärast ka valusalt. Teil oleks võimalus nii-öelda aasta pinda ette valmistada.

Et õpetajaid rakendada seal, kus neid ei ole piisavalt rakendatud, kus neil on väike koormus, sellele otsib ka haridusfoorum lahendust. Ning pakub hariduspiirkondade mõtet.

Ja see on?

Mis tähendaks, et moodustataks üks ühine haridusruum, kus ei ole mitte üks omavalitsus, vaid rohkem. Ehk: head õpetajat annaks rakendada mitmes koolis.

Praegu ei tarvitse heal geograafiaõpetajal väiksemas koolis olla täiskoormust. Ta kas annab midagi juurde või on üldse poole kohaga. Ja kindlasti on teises koolis keegi samasugune poole kohaga.

Mitme kooli peale ühtses haridusruumis aga võiks see hea õpetaja anda tunde mitmes koolis ja ei oleks vaja ülal pidada kahte virelevat õpetajat.

Hariduspiirkond on täna arutatava kontseptsiooni üks uusi mõisteid. Minu meelest on Eesti nii väike, et ongi ise juba üks ühtne haridusruum. Või kuidas te seda jaotust näete – põhi, lõuna, ida, lääs?

Ministeerium on pakkunud hariduspiirkondade loomise alternatiivi, mille kohaselt munitsipaalkoolid munitsipaliseeritakse. Mis õpetaks segase seisuga, kui koolide eest vastutus on jagatud riigi ja linna või valla vahel nii, et kumbki ei tea, kes parasjagu vastutab.

Mõte on riigi maksubaasi ümberkorraldamisega anda kohalikele omavalitsusele rohkem raha näiteks üksikisiku tulumaksu arvelt, et siis linn või vald ise vastutab kooli eest, ise toimetab,

maksab õpetajate palgad ja nii edasi.

Riigi ülesandeks jääks normatiivaktide alusel jälgida hariduse taset, teostada järelevalvet.

Püüdsime ministeeriumis joonistada ühe hariduspiirkonna mudelit. On väga erinevad väited, et hariduspiirkonnas võiks saada paari-kolme omavalitsuse liitumisel. Nii tekiks umbes sada hariduspiirkonda. Minu meelest ei ole sel mõtet.

Teine väide on, et võiks olla umbes viis hariduspiirkonda. Nii et äärmuselst äärmusesse.

On ka kolmas võimalus, et teha maakondade piires kujunenud tömbekeskuste järgi. Igas maakonnas võib olla paar tömbekeskust, mis annaks kokku 30 hariduspiirkonda.

Aga tegelikkus on, et ühtegi hariduspiirkonda kaardile veel kantud ei ole.

On neid üldse vaja?

Ühtset haridusruumi on pakutud selleks, et koolide haldamist teha otstarbekamaks, kokkuhoidlikumaks. Et oleks sihtasutus, mis võtaks oma vara hulka piirkonna kõik koolid. Remondi, hoolduse, kütte ja muu majanduse pealt annaks nii kokku hoida. Eeldatakse, et majandusotsused tulevad sel juhul targemad, kui praegu iga kool eraldi rabeleb. Et iga kooli jaoks ei tarvitse jätkuda asjalikke majandusnimesi, aga neid võib leida näiteks 30 piirkonna jaoks.

Näen idees ka nõrku kohti. Seepärast ei ole hurraaga kaasa läinud, kuid las foorum vaidleb edasi.

Kuid jutt jäi tegelikult pooleli, et kas ei tuleks koondada iga neljas õpetaja, et kolm õpetajat saaks korralikult palka.

Kordan, et õpetajate arv väheneb loomulikult teel ning omavalitsuse kätes on kaadri leidmine. Riik kontrollib, et õppekava oleks tagatud kvalifitseeritud õpetajaga.

Samas hariduspiirkondade üks tugev külg on, et õpetaja palk võib kujuneda nii suureks, kui hästi piirkond end majandab. Et piirkond sõlmib ise lepingud õpetajaga.

Enam ei oleks sel juhul üle-eestilisi läbirääkimisi. Üle Eesti on palka tõsta raskem.

Nii et piirkond paneb õpetajale kuidagi mustalt raha otsa.

Ei, mitte mustalt. Aga praegugi toimib, et räägime küll tõstmist vajavast keskmisest palgast, kuid samas teame, et on ka õpetajaid, kes kombineeritud koormusega teenivad ka 8000–10 000 krooni kuus.

No ei kujuta küll, palju nii hästi teenivaid õpetajaid on ja kui mitmeks tükiks nad peavad end sel juhul kiskuma.

Loomulikult on see tohutu koormus ja ega ma idealiseeri sellist võimalust,

kuiigi tõenäoliselt võib olla tegu tubli inimesega, kel koolis ka teisi kohustusi.

Kuid eneselaadimiseks ja kvaliteetse töö tegemiseks ei saa ju nõuda, et iga õpetaja peaks andma kolm korda rohkem tunde.

Iga õpetaja ei peaks andma kolm korda rohkem tunde, kui tõsta parimatel palka, halvemaid koondades.

Õpetajate arv väheneb loomulikult viisil. Ja nõrgemad langevadki välja atesteerimisega. Karmimaks aga saab seda muuta vaid kohapeal. Riik ei atesteeri õpetajaid, vaid seda teeb kool.

Praegu kogub hoogu tahtmine õppida kõrvalaine juurde. See käib avatud ülikoolis ning loomulikult ei suuda noor õpetaja maksu tasuda. Püüame täienduskoolituse rahast aidata.

Kui õpetaja omandab kvalifikatsiooni teisel alal, siis võib ta kaht ainet õpetada ning nii tema koormus tuleks kahe aine põhjal. Ja kool ei peaks ülal pidama kaht õpetajat, vaid üht. Nii kaoks ka vajadus pidada ülal pensionärist tunniandjat lihtsalt selleks, et keegi tunnid ära annaks.

Me ei saa õpetajate arvu vähendada hoobilt, sest muidu raiume oksa, kus istume. Sest tahame ju saada kvalifitseeritud õpetajat, kes ainet tunneb.

Kõik oleks lihtne, kui tegu oleks tükitööga, et igaüks peab valmistama teatud hulga juppe. Ehk õpetaja puhul – anna mis ainet tahes. Siis muidugi saaks ju mehaaniliselt vähendada.

Õpetaja aga tahab korralikku palka, mitte pidevaid põhjendusi, miks seda ei ole.

Tahab ning püüan tagada, et palgatõus tuleb.

Nii, fikseerime lubaduse – kui palju on palgatõus?

Raske öelda praegu. Olen teinud taotluse, et tuua õpetajate palk 2001. aastal keskmisele palgatasemele. Praegune hinnang ütleb, et keskmine palgatase 2001. aastal võib olla veidi üle 5000 krooni. Õpetajale oleks see kaunis suur hüpe.

Praegu oleks õpetajal aga põhjust olla solvunud. Midagi pole paremaks muutunud. Aeg-ajalt on teated, kuidas õpetajad Lätis streigivad. Loen ja mõtlen, et millal meil.

Läti õpetajate palgatase on madalam, aga ega see õigusta meid. Selleks et õpetajale ei jääks muljet, et riik on teatanud külmalt “ei”, otsingi mitmeid võimalusi. Otsin võimalusi, kuidas stimuleerida noori.

Ja tuleb ka teatav tõus uuest aastast. Näiteks põhikooli klassijuhataja lisatasu tõuseb keskmiselt 15 protsenti. On oluline, et klassijuhataja tööd tehtaks südamega, et see ei oleks allahinnatud.

Aga kui klassijuhataja ei oska seda

teha? Kui nii-öelda kujunenud kooliklann valibki klassijuhatajateks “omasid ja vanu”. Ja mitte selle järgi, kas ta saab hakkama, vaid et ta on “oma”, et ta võiks saada lisaraha.

Tean oma lapse järgi, et ka suhteliselt vanemaeline võib olla üks tunnustatumaid klassijuhatajaid.

Kahtlemata mõni ei sobi ja mõni väga hästi sobib. Selleks, et need, kes väga hästi sobivad, ei ütleks ära, et ah, mis ma võtan seda lisakoormust kaela, tõstamegi klassijuhataja lisatasu. Et tal oleks stiimul teha.

Ma võibolla ei ole parim hindaja, aga 20. sajandi lõpp taasiseseisvunud Eesti koolis ei erine oluliselt 70-ndate sotsialistlikust Eestist. Õpetajad ei taha hinnata ega oska näha isikust, püütakse kõiki ja kõike ühtlustada. Ja selle taga ongi, et õpetaja ise on võibolla ajast maha jäänud, et mitte öelda vana.

Seni on ajakirjandus meid ka vastupidises süüdistanud, et õpikud-töövihi-kud on liiga vabameelsed, et õpetajatele jäetud liiga palju vabadust ja nad ei oska valida. Õppekavad on ju teinud läbi täieliku muutuse - liikunud eluga kaasa. Nõnda, et öelda justkui 70-ndad kestavad, päriselt ikka ei saa.

Igal juhul peab koolikeskkond suutma noorele pakkuda võimalust suhelda igas vanuses inimestega. Selleks et astuda ellu korraliku pagasiga, peab ta oskama suhelda nii 25- kui ka 60-aastasega. Kui õpetajad on ainult 60-aastased, siis jääb noore inimese suhtlusoskus piiratuks.

On selge, et Eesti koolis peavad olema nooremad õpetajad, kes mäletavad värskest oma kooliiga ja suudavad ka kaasajast aru saada.

Kooli mure ei ole aga see, et liiga palju on vanemaalisi, vaid et nooremaelisi on liiga vähe. Mure on ka, et pedagoogide koolitamisest pööratakse küll väga palju tähelepanu aineõpetamise ja tunniandmise metoodikale, aga seda, kuidas kujundada noort inimest, ei õpetata nii palju.

Seda vist nimetaks ahistamiseks, kui sättida õpetajale vanuseline piir, umbes nagu ülikoolides on.

Nojah, needsamad lätlased proovisid ju kehtestada. Olid suured tülid.

Praegu tõenäoliselt me seda piiri panna ei saa.

Vanad õpetajad võivad olla väga head, aga nad peaks konkureerima üldist alustel. Eks nad konkureeriksiki, kuid noori ei tule nii palju peale.

Samas ega vanad stüüdi ole. Tihti kutsutakse nad kooli ju appi, et kuule, tule, meil ei ole kedagi, kes annaks tunde. Nüüd aga, kui siin intervjuus räägitakse, et oh häda, vanu on kole palju, siis võib ta põhjendatult solvuda, sest tema on tulnud kooli päästma. Et üldse oleks koolis keegi, kes mingit ainet õpetaks.